

Türk Borçlar Kanunu'nun 158. Maddesinin Medenî Usûl Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi

Bewertung von Artikel 158 des türkischen Obligationenrechts im Hinblick auf das Zivilprozessrecht

Araş. Gör. Makbule Serra Korkut*

ÖZ

Türk Borçlar Kanunu'nun 158. maddesi özel bir düzenlemedir. Bu hükme göre, alacaklının davasını görevsiz ve/veya yetkisiz bir mahkemede açmış olması sebebiyle davasının usûlden reddedilmesi hâlinde alacağına zamanaşımına uğraması veya hak düşürücü sürelerin dolmasına karşı borçluya yönelik dava hakkını kullanabilmesini sağlamak için ek bir süre tanınmıştır. Söz konusu ek süre, her ne kadar maddî hukuk hükümleri arasında "zamanaşımı" başlığı altında düzenlenmiş olsa da, bu sürenin hukukî niteliğinin, doğuracağı etkinin ve sonuçlarının açıklığa kavuşturulması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *zamanaşımı, hak düşürücü süre, usûli süre, ek süre, davanın reddi.*

Evaluation of Article 158 of the Turkish Code of Obligations in Terms of Civil Procedure Law

ABSTRACT

Article 158 of the Turkish Code of Obligations is a special regulation. This provision provides an additional period of time in order to the plaintiff to exercise his right of action against to debtor regardless of his claim is barred by limitation. Art. 158 provides plaintiff with an extra limitation time period in case of rejection of an action according to grounds of lack of material and/or local jurisdiction. Although this additional period of time in question is regulated among substantive law provisions, the determination of the legal nature of this period of time is important in order to clarify some issues related to its impact and consequences in the ambit of civil procedure law.

* Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi, (korkut@tau.edu.tr). ORCID: 0000-0003-2655-9438.

Keywords: *limitation of time, foreclosure, procedural time, additional period of time, rejection of action.*

GİRİŞ

Zaman kavramı, gerek şekli hukuk bakımından gerekse maddî hukuk bakımından önemli bir anlama sahiptir. Tarafların kendi aralarında kararlaştırdıkları, kanun tarafından tanınan yahut bir yargılama sırasında hâkimce tanınan zaman dilimlerini ifade eden “sürelerin”, doğduğu kaynak gibi doğurduğu sonuçlar da birbirinden farklıdır¹.

Maddî hukukta süre kavramı kural olarak zamanaşımı ve hak düşürücü süreler olmak üzere ikiye ayrılır. Bu sürelerin yargılama hukukundaki yansımalarına değinmeden önce, temel farklılıklarından söz etmek gerekir. Zira bu iki süre yalnız doğurdukları sonuçlar bakımından değil, aynı zamanda açılmış olan bir davada veya bir çekişmesiz yargı işinde ileri sürülme ve incelenmeleri bakımından da farklıdır. Zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin maddî hukuk boyutuna ayrıntılı olarak yer vermek ve bu kavramlardaki tüm teorik tartışmalardan bahsetmek makale boyutunu geçen bir çalışma gerektirmektedir ve çalışmamızın kapsamını aşacak düzeydedir. Bu nedenle özellikle usûl hukuku açısından da önem arz eden bu sürelerin yargılama esnasında ileri sürülmeleri ve Türk Borçlar Kanunu’nun² (TBK) “Davanın reddinde ek süre” başlıklı 158. maddesi bağlamında inceleme yapılacaktır.

Aynı doğrultuda, maddî hukuk süreleri ile usûl hukukundan doğan süreler de birbirinden farklı amaçlara hizmet eder³. Bu çalışmada m. 158 hükmünde öngörülmüş olan “ek süre” kavramı, maddî hukukta ve usûl hukukundaki sürelerin göstermiş olduğu özellikler kapsamında da değerlendirilecektir.

¹ Ejder Yılmaz, “Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler”, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, C. 8, Özel Sayı - Prof. Dr. Aydın Zevkiler’e Armağan, C. III, İzmir, 2013, s. 3167; M. Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, 16. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018 s. 586, N. 1900.

² RG. T. 04.02.2011, S. 27836.

³ Anıl Köroğlu, *Medeni Usul Hukukunda Sürelere İlişkin Esaslar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014 s. 4 vd.

I. Genel Olarak Zamanaşımı (*Verjährung*) ve Hak Düşürücü Süre (*Ausschlußfrist*) Ayırımı

TBK'nın 146. maddesinde düzenlenen zamanaşımı, kanunun öngördüğü süreler içerisinde ifanın yerine getirilememesi hâlinde "ifadan kaçınma" hakkı tanır⁴. Dolayısıyla zamanaşımı süresinin geçmesiyle birlikte alacaklının alacağına sona erdiğinden söz edilemez⁵. Borç ilişkisi varlığını korur. Çünkü artık borcun yerine getirilmesi hususunda borçlunun iradesi ve vicdanî sorumluluğu ön plana geçer⁶.

Hak düşürücü süreler ise, dolmasından sonra kullanılmayan hakkın sona ermesini⁷ yani o hakkın kullanımını ortadan kaldırmayı amaçlar⁸. Bu bakımdan hak düşürücü sürenin geçmesi hakkı kullanımını adeta felce uğratacağından artık herhangi bir iradeden de söz edilemez. Bu nedenle, zamanaşımı bakımından kanun koyucu kesilme ve durma şeklinde

⁴ Heinz-Peter Mansel, *Jauernig Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, 18. Aufl., Beck, 2021, BGB §194 Rn.4; Laurent Killas/Matthias Wiget, *Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Obligationenrecht Allgemeine Bestimmungen*, 3. Aufl., Schulthess, Basel 2016, OR 127 N.1, s. 814; N. Feyzi Feyzioğlu, *Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*, Cilt II, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1969, s. 422; Selahattin S. Tekinay/Sermet Akman/Haluk Burcuoğlu/Attilâ Altop, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, s. 1030 vd.; Oğuzman/Öz, s. 586 vd, N. 1903; Mehmet Erdem, *Özel Hukukta Zamanaşımı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 5 vd; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 22. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2018, s. 1102; Ergin Akçay, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Zamanaşımı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 8 vd. Bu başlık altında incelenen zamanaşımı "kaybedici/auslöschende Verjährung/prascriptio extinctiva" zamanaşımıdır. Bkz. Helmut Grothe, *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl., Beck, 2018, Rn. 1-5; Kazandırıcı zamanaşımı aynı hak kazanımıyla ilgili olduğundan bu ayrıma sadece değinmekle yetiniyoruz. Zamanaşımının doğurduğu sonuç sebebiyle doktrinde farklı şekillerde kavramsallaştırıldığı görülmektedir. "Kaybettirici", "söndürücü", "düşürücü" gibi; Oğuzman/Öz, s. 586, N. 1901.

⁵ Grothe, MüKoBGB § 214 Rn. 1- 2; Mansel, BGB § 194 Rn. 4; Feyzioğlu, s. 423; Akçay, s. 8.

⁶ Akçay, s. 10.

⁷ Mansel, BGB § 194 Rn. 5.

⁸ Grothe, MüKo BGB, vor § 194 Rn. 22; Feyzioğlu, s. 424; Oğuzman/Öz, s. 586, N. 1902; Erdem, s. 25 vd.

alacaklıyı koruyucu iki olanak sağlamışken, hak düşürücü sürelerin kesilmesi yahut durması diye bir durum söz konusu değildir⁹.

II. TBK m. 158 Hükümünün Amacı ve Kapsamı

a. Hükümün Getiriliş Amacı

TBK m. 158¹⁰ alacaklıyı koruyucu bir hükümdür. Kanun koyucu davanın kanunda sayılan hâllerde reddi hâlinde alacaklının davasını ikinci kez mahkeme önüne taşıyabilmesine olanak sağlamak ve maddî hukuka ilişkin sürelerin dava hakkının kullanımının önüne geçmesini engellemek istemiştir¹¹.

Burada davasını görevli veya yetkili mahkemede açmamış ya da diğer usûli eksiklikler nedeniyle davası usûlden reddedilmiş olan alacaklıya neden bu hakkın tanındığı sorgulanabilir. Mülgâ 818 sayılı Borçlar

⁹ Feyzioğlu, s. 424; Oğuzman/Öz, s. 587, N. 19074; Hak düşürücü sürelerin ve zamanaşımı süresiyle madde madde karşılaştırıldığı çalışmalar için bkz. Necmettin M. Berkin, "Adalet Mahkemesi Kararları- Zamanaşımı (MK. m. 513; HUMK. m. 187)", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 41, S. 3-4, s. 424; Feyzioğlu, s. 424; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 1031 vd.

¹⁰ TBK m. 158 (mülgâ BK m. 137) hükmü, asıl olarak İsviçre Borçlar Hukuku'ndan iktisap edilmiş idi. 2010 değişikliğinden önce İsv. OR Art. 139 şu şekildeydi: "*Ist die Klage oder die Einrede wegen Unzuständigkeit des angesprochenen Richters oder wegen eines verbesserlichen Fehlers angebrachtermassen oder als vorzeitig zurückgewiesen worden, so beginnt, falls die Verjährungsfrist unterdessen abgelaufen ist, eine neue Frist von 60 Tagen zur Geltendmachung des Anspruches.*" (Bu hüküm, 19 Aralık 2008 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmış olan ZPO değişikliğiyle 1 Ocak 2011 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırıldı. Bkz. AS 2010 1739; BBl 2006 7221) Yürürlükten kaldırılmadan önce hükmün oldukça geniş bir kullanım alanı olduğu görülmektedir. Özellikle İsviçre Medeni Kanunu'nun miras, aile, kıymetli evrak ilişkilerinden doğan davalar bakımından da bu madde hükmünün uygulanacağı ifade edilmiştir; Hermann Becker, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht Band VI, I. Abteilung Allgemeine Bestimmungen*, Art. 1-183, Verlag von Stämpfli & Cie., Bern 1941, Art. 139, N. 5. İsviçre Borçlar Kanunu'nda anılan hüküm karşılayan herhangi bir düzenleme mevcut değildir.

¹¹ Halûk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17. Bası, Beta, İstanbul 2020, s. 474, N. 215. 14; Serkan Ayan, *Zamanaşımının Durması ve Zamanaşımının Kesilmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 191 vd.

Kanunu'nun¹² 137. maddesine karşılık gelen bu hüküm doktrinde tartışılmıştır¹³. Özellikle Kanun tarafından usûlî eksikliğin giderilmesi için davacıya ek süre tanındığı hâllerde davacının bu sürede de eksikliği tamamlamamasına rağmen yine de bu hükümden yararlanabilmesi eleştirilmiş; usûlî sürelerin üzerine getirilen bu ek sürenin tanınması uygun görülmemiştir¹⁴.

TBK'nın 158. maddesinin dili mülgâ BK. 137 hükmüne göre sadeleştirilmiş olup, aynı zamanda madde metnine 137. maddede olmayan "hak düşürücü süreler" de dâhil edilmiştir¹⁵. Mülgâ Kanun düzenlemesinde öngörülen ek süre yalnızca zamanaşımı sürelerin dolmasına ilişkin iken, kanun koyucu arada geçen sürede hak düşürücü sürelerin dolması hâlinde de bu ek süreden faydalanılmasını uygun görmüştür¹⁶. Gerçekten de, özellikle açılması hak düşürücü süreye bağlanan davalar bakımından bu sürelerin korunması ayrı bir önem arz etmektedir¹⁷.

TBK m. 158 hükmünün (mülgâ BK m. 137) hakkaniyeti sağlamak

¹² RG. T. 29.04.1926, S. 359.

¹³ Mine Akkan, *Pekcanıtez Usûl Medeni Usûl Hukuku*, C. I, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017, s. 254; Ayan, s. 212.

¹⁴ Ayan, s. 212.

¹⁵ Hak düşürücü sürelerin eklenmesine karşı çıkan Umar'a göre, davanın açılmasının hak düşürücü sürelerin kesilmesi şeklinde bir etkisinden bahsedilemeyeceğinden madde metnine dahil edilmesi hatalıdır. Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 99.

¹⁶ Nitekim Kanun'un Adalet Komisyonu Raporu'nda bu hususun "düzeltmesi mümkün bir hata sebebiyle davanın usûlden reddinde zamanaşımı için tanınan fırsatın hak düşürücü süre için dahi tanınmasının hem hakkın doğası ve hem de adil yargılanma hakkının doğal gereği olması, ayrıca maddedeki ifade bütünlüğünün sağlanması amacıyla" kabul edildiği ifade edilmiştir. Bkz. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Tasarısı 12/1/2009 tarihli Adalet Komisyon Raporu, TBMM Bülteni, Dönem 23, Yasama yılı 3, Sıra Sayısı, 321, s. 274. Yargıtay'ın kanun değişikliğinden önceki uygulaması hak düşürücü süreler bakımından ek sürenin uygulanmayacağı yönündeydi; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 1324.

¹⁷ Akkan, Pekcanıtez Usûl, s. 254; Ayan, s. 195.

gerekçesiyle kabul edildiği ifade edilmektedir¹⁸. Kanımızca, bu hükmün kabul edilmesinin temel sebebi, davanın tekrar görülebilmesinin önüne geçen engelleri kısa bir süreliğine kaldırmak suretiyle usûl hukukunun da amaçlarından birisi olan sübjektif hakların gerçekleştirilmesinin sağlanmasının, maddî hukuka ilişkin süreler üstün tutulmasıdır. Çünkü alacaklı, mahkemede dava açarak alacağına kavuşmak konusunda bir adım atmıştır. Alacaklının bu davranışının bir tür ödülü olarak kanun koyucunun bu imkânı tanıdığı söylenebilir.

b. Hükmün Uygulama Alanı

Dava açmak suretiyle alacağını talep eden alacaklının, davanın sonuçlanmasına kadar geçen sürede hak kaybına uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalmaması için zamanaşımı kesilir, davanın devamı süresince de her bir usûl işlemiyle yeniden işlemeye başlar¹⁹ (TBK m. 154). Zamanaşımının kesilmesi Kanun'dan kaynaklanır. Dolayısıyla zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin korunması açısından önemli olan davanın doğru yerde ve eksiksiz açılması değil, davanın açılmasıdır²⁰.

TBK m. 158 hükmü, birçok başlığı içermektedir. Şöyle ki, davanın görevsiz veya yetkisiz mahkemede açılması hâlinde, davanın giderilebilecek bir usûli eksikliğin varlığı sebebiyle reddinde yahut davanın vaktinden önce açılması sebebiyle usûlden reddinde bu hüküm uygulanacaktır. Davanın giderilebilecek bir eksiklik sebebiyle reddiyle kastedilen, davanın açılırken tam olması gereken unsurlarında eksiklik olması sebebiyle reddedilmesidir. Bunun en önemli örneği dava şartlarında eksiklik bulunmasıdır.

¹⁸ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 1068 vd.; Umar, s.99; Erdem, s. 313; Akçay, s.139.

¹⁹ Hakan Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*, C. II, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017, s. 1170; Murat Atalı/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, *Medeni Usûl Hukuku*, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2020, s. 376; Seda Özmumcu, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 19, S. 2, 2012, s. 194; Kılıçoğlu, s. 1137.

²⁰ Özmumcu, s. 194.

Dava açıldığı sırada dava şartlarının tam olması, davanın esasına girilebilmesi için bir ön şarttır²¹. Eğer davacı davasını Hukuk Muhakemeleri Kanunu²² (HMK) m. 114 hükmünde öngörülen dava şartlarını yerine getirmeden açmış ise, bu durumda iki olasılık söz konusu olur. Eksik olan dava şartı süre verilerek tamamlanabilecek nitelikteyse, mahkeme davacıya süre tanıyarak bu eksikliğin giderilmesini isteyebilir. Davacı süresi içinde bu eksikliği giderir ise dava devam eder²³. Davacı verilen sürede eksik dava şartını yerine getirmez ise dava usûlden reddedilir. TBK m. 158 hükmü bu durumda uygulama alanı bulur²⁴. Burada dava şartının tamamlanabilir olması önem taşır²⁵.

TBK m. 158 hükmündeki “düzeltilbilir yanlışlık” kavramının bununla sınırlı olmadığı doktrinde ifade edilmekte ve bu duruma örnek olarak dava dilekçesinde eksiklik bulunması hâli gösterilmektedir²⁶. HMK’nın 119. maddesinde²⁷ düzenlenen dava dilekçesindeki unsurların

²¹ Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 136 vd.; Süha Tanrıver, *Medeni Usûl Hukuku*, C. I, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s.636; Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl*, s. 927 vd.; Yavuz Alangoya/M. Kamil Yıldırım/Nevhis Deren Yıldırım, *Medenî Usul Hukuku Esasları*, 7. Baskı, İstanbul 2009, s. 190; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 317.

²² RG. T. 04.02.2011, S. 27836.

²³ Tamamlanabilir dava şartları hakkında bkz. Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl*, s. 952 vd.

²⁴ Karşı görüş için bkz. Erdem, s. 291, Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl*, s. 1176. (Yazarlara göre, davanın usûlden reddi ile zamanışı hiç kesilmemiş gibi olacağından davacı alacaklı da ek süreden yararlanamayacaktır. Lakin biz bu görüşe TBK m. 158 lafzı ve ruhu yönünden katılmıyoruz.)

²⁵ Ayan, s. 210; Örneğin dava şartı olan “hukuki yararın” sonradan tamamlanması mümkün değildir. Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl*, s. 953.

²⁶ Ayan, s. 216; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 377.

²⁷ (1) *Dava dilekçesinde aşağıdaki hususlar bulunur:*

a) *Mahkemenin adı.*

b) *Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri.*

c) *Davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası.*

ç) *Varsa tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri.*

d) *Davanın konusu ve malvarlığı haklarına ilişkin davalarda, dava konusunun değeri.*

eksik olması hâlinde ne şekilde hareket edilmesi gerektiği her bir unsur bakımından değerlendirilir. HMK m. 119 hükmünün 2. fıkrasında açıkça, bazı unsurlardaki eksikliğin hâkimin vereceği kesin sürede tamamlanmaması hâlinde davanın açılmamış sayılacağını ifade edilmektedir. Bunların dışında kalan unsurlar bakımından ise ayrı ayrı her bir unsur özelinde değerlendirme yapmak gerekir. Dava dilekçesinin unsurlarından olan vakıaların gösterilmemiş olmasının yaptırımı somutlaştırma yükünün²⁸ yerine getirilmemesi sebebiyle davanın usûlden reddi iken, hukukî sebebin gösterilmemesi hâlinde kural olarak davanın reddi gerekmez, tamamlanması için süre tanınmaz²⁹.

e) Davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri.

f) İddia edilen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği.

g) Dayanılan hukuki sebepler.

ğ) Açık bir şekilde talep sonucu.

h) Davacının, varsa kanuni temsilcisinin veya vekilinin imzası.

(2) Birinci fıkranın (a), (d), (e), (f) ve (g) bentleri dışında kalan hususların eksik olması hâlinde, hâkim davacıya eksikliği tamamlaması için bir haftalık kesin süre verir. Bu süre içinde eksikliğin tamamlanmaması hâlinde dava açılmamış sayılır.

²⁸ Cemil Simil, "Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, 2014, s. 1364. Somutlaştırma yükü için bkz. Taner Emre Yardımcı, *Hukuk Yargılamasında Somutlaştırma Yükü*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 3 vd.

²⁹ Muhammet Özekes, "HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, 2014, s. 289 vd.; Pekcanitez, Pekcanitez Usûl, s. 1146; Tanrıver, s. 650; Karş. Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 359; Özekes, haklı olarak hukuki sebebin dava dilekçesinde gösterilmesinin talep sonucunun ne şekilde temellendirildiğinin önemli bir parçası olarak görmekte ve eksikliğin somutlaştırma yükü bağlamında düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Fakat bu tartışmalara çalışmanın konusunu oluşturmadığından ayrıntılı yer verilmeyecektir. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammet Özekes, "Dava Dilekçesinde Hukuki Sebep Bildirmek Zorunludur", *Haluk Konuralp Anısına Armağan*, Ankara 2009, s. 745- 781.

TBK m. 158 hükmü başlığı ve metni açıkça “*davanın reddinden*” bahsetmektedir. Zira davanın esasın reddi hâlinde bu hükmün uygulanamayacağı açıktır³⁰. Davanın esasına girilerek hüküm kurulduğu hâllerde artık kesin hüküm etkisinden de söz etmek gerekir ki, bu durumda artık zamanaşımı süresinin dolması yahut borçlu tarafından daha sonra ileri sürülmesi tehlikesi nihai biçimde sona ermiş olur³¹. Davanın usûlden reddi bakımından da şu ayrıma girmek gerekir; Davanın TBK m. 158’de yer alan sebeplerden biri nedeniyle usûlden reddi hâlinde hüküm uygulanacak, ancak hükümde sayılmayan diğer usûlden red hâlleri bakımından bu hüküm uygulama alanı bulamayacaktır³². Yargıtay’ın ise bu konuda farklı görüşleri olduğunu söylemek mümkündür³³.

³⁰ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 377; Nomer, s. 474, N. 215.14; Kılıçoğlu, s. 1137; Ayan, s. 209.

³¹ Kesin hüküm hakkında detaylı bilgi için bkz. H. Özden Özkaya-Ferendeci, *Kesin Hükümün Objektif Sınırları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009 s. 21 vd.; Efe Dırenisa, *Die materielle Rechtskraft im deutschen und türkischen Zivilverfahrensrecht*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2012, s. 94 vd. ve 127 vd.

³² Atalı/Ermenek/Erdoğan’a göre davanın usûlden reddi hâlinde TBK m. 158 hükmünün uygulanması olanaklı olmadığı gibi gerekli de değildir s. 377; Kılıçoğlu ise davanın usûlden reddi hâlinde bu hükmün uygulanması gerektiğini ifade etmektedir. Kılıçoğlu, s. 1137; Aynı yönde, Oğuzman/Öz, s. 601, N.1947; Feyzi-oğlu, eski düzenleme zamanında yaptığı değerlendirmesinde sadece madde metninde belirtilen hâllerle sınırlı olarak (tahdidi) TBK m. 158’in uygulanabileceğini, maddenin geniş algılanmaması gerektiğini belirtmiştir. Feyzi-oğlu, s. 452-453.; Ayan ise davanın usûlden reddi ile davanın açılmamış sayılmasının arasındaki temel farkın zamanaşımının geriye dönük olarak kesilip kesilmediği meselesi olduğunu, bu sebeple de her usûlden ret bakımından TBK m. 158 hükmünün uygulanamayacağını ifade etmektedir. Ayan, s. 222.

³³ Yargıtay, tüm usûlden ret kararları bakımından ek sürenin uygulanması yönünde kararlar vermektedir. Örneğin, “818 sayılı Mülga Borçlar Kanununun 137. maddesi ve 6098 sayılı TBK’nın 158. maddesindeki düzenlemeye göre, “Dava veya def’i; mahkemenin yetkili veya görevli olmaması ya da düzeltilebilecek bir yanlışlık yapılması yahut vaktinden önce açılmış olması nedeniyle reddedilmiş olup da o arada zamanaşımı veya hak düşürücü süre dolmuşsa, alacaklı altmış günlük ek süre içinde haklarını kullanabilir.” Bu hüküm uyarınca davacı, yargılama aşamasında zamanaşımı süresi ya da hak düşürücü süre dolmuşsa uzamış ek süreden yararlanır. Dava,

hakkın esası tetkik edilmeksizin usule ilişkin sonradan da olsa giderilebilecek bir nedenle sona erdiğinden davacının yeni bir dava açma hakkı bulunmaktadır. Çünkü dava konusu şey yargılama aşamasında zamanaşımına ya da hak düşümüne uğramıştır. Bu nedenle TBK'nın 158. maddesi altmış günlük ek süre içinde dava açılmasına imkan vermektedir. Somut olayda; davacı tarafından ... 1. Asliye Hukuk Mahkemesinde 2014/678 Esas sayılı dava dosyasıyla, eldeki dava aynı hukuksal nedene dayalı olarak 26.12.2014 tarihinde açıldığından, mahkemece 15.09.2015 tarihinde davanın hasım eksikliği nedeniyle usulden reddine karar verildiğinden, eldeki davanın ise 27.01.2016 tarihinde TBK'nın 158. maddesi kapsamında altmış günlük ek süre içerisinde yeniden açılmış olduğu anlaşılmıştır.(...)Bu durumda davalılar arasında menfaat çatışması bulunduğundan davalı ...'a kayyım tayini ile davanın kayyım tarafından devam ettirilmesi ve gösterdiği takdirde delilleri toplanarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, mahkemece hak düşürücü sürenin geçtiği gerekçesiyle davanın reddi doğru görülmemiş, kararın bozulması gerekmiştir." Y. 14. HD, T. 07.12.2020, E. 2016/18207, K. 2020/8130 (Kazancı); Öyle ki Yargıtay tamamlanabilir nitelikte olmayan hukuki yarar dava şartının TBK m. 158 anlamında "düzeltilebilir yanlışlık" olarak ele almış ve ek sürenin uygulanması gerektiğine karar vermiştir. "Hukuki yarar 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114/1-h maddesi gereğince dava şartıdır. Diğer taraftan ayrıntıları Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 2016/482-2018/1047 esas-karar sayılı ilâmında da belirtildiği üzere, hukuki yarar tamamlanamayacak ve düzeltilemeyecek nitelikte bir dava şartıdır. Dairemizin yerleşik uygulaması da bu yöndedir. Bu noktada, belirsiz alacak davası olarak açılan davada, davanın belirsiz alacak davası olarak açılmayacağı gerekçesi ile usulden reddinin, 6098 Sayılı Kanun'un 158. maddesinde düzenlenen "düzeltilebilir bir yanlışlık" olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği üzerinde durulmalıdır. Kanun maddesinde yetkisizlik veya görevsizlik sebebi ile verilen ret kararları ayrıca düzenlenmiş olup "düzeltilebilir bir yanlışlık" kavramı, yalnızca yetkisizlik ve görevsizlik sebebi ile verilen ret kararları anlamında yorumlanamaz. Düzeltilebilmesi mümkün bir hata sebebi ile dava usulden reddedildiğinde tanınan ek süre hakkı, hakkın doğası ve adil yargılanma hakkının doğal gereğidir. Bazı usul hataları sebebi ile davanın reddi halinde doğabilecek adaletsizliğin önüne geçmek amacı ile 6098 Sayılı Kanun'un 158. maddesindeki düzenlemeye yer verilmiştir. Hukuki yarar yokluğu sebebi ile dava şartının eksik olması, yeni açılacak bir dava ile düzeltilebilir. Hukuki yarar yokluğu sebebi ile reddedilen davadan sonra aynı taleplerle açılacak davada, önceki dava maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Görev ve yetki de hukuki yarar gibi dava şartı olup görev ve yetki bakımından dava şartı eksikliği sebebi ile verilen ret kararından sonra altmış günlük ek süre tanınmasına imkan veren Kanun'un, aynı kapsamda sayılan hukuki yarar yokluğu sebebi ile ret halini "düzeltilemez bir yanlışlık" olarak kabul ettiğini söylemek adil yargılanma hakkı ve hak arama özgürlüğü ile bağdaşmaz. Davayı belirsiz alacak davası olarak açmakta

Davanın açılmamış sayılmasının sonuçları ise davanın usûl ve esastan reddinden farklıdır. Davanın açılmamış sayıldığı hâllerde, davanın açılmasıyla birlikte doğan bazı sonuçlar, hiç doğmamış gibi tamamen ortadan kalkar. Davanın açılmamış sayılmasıyla zamanaşımı davanın açıldığı tarihte hiç kesilmemiş gibi, hak düşürücü sürelerse hiç korunmamış gibi işlemiş sayılır³⁴. Davanın açılmamış sayılması sonucu kanun gereği kendiliğinden doğar, hâkimin kararına ihtiyaç yoktur³⁵. Burada arada geçen sürelerin korunmasına ilişkin sonucu ortadan kaldırılmak, bir nevi en başa dönülmek istenmektedir.

Davanın her açılmamış sayıldığı hâl bakımından TBK m. 158 hükmünün uygulanacağını söylemek de mümkün olmamalıdır³⁶. Örneğin,

hukuki yararı bulunmadığı halde belirsiz alacak davası olarak açılan davanın hukuki yarar yokluğu sebebi ile usulden reddedilmesi durumunda, bu hatanın " düzeltilebilir bir yanlışlık " olduğunun kabulüyle sonradan aynı taleplerle açılan davada davacının 6098 Sayılı Kanun'un 158. maddesinde düzenlenen ek süreden faydalanması gerektiği kabul edilmelidir." Y. 22 HD, T. 24.10.2019, E. 2019/7815, K. 2019/19996 (Kazancı).

³⁴ Özmumcu, s. 202-203; Pekcanitez, Pekcanitez Usûl, s. 1175; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 377.

³⁵ Emre Kıyak, "Yargıtay Kararları Işığında Dava Dilekçesinde Yer Alan Unsurların Eksik Olması Halinde Uygulanacak Hükümler", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 1, 2014, s. 146 vd.

³⁶ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 377. Ayan, s. 219; Yargıtay da önüne gelen ihbar ve kıdem tazminatlarına ilişkin bir dava bakımından, "*Davacı, söz konusu zaman aşımı süresinin geçtiğini kabul etmekle birlikte Borçlar Kanununun 137. maddesinde öngörülen 60 günlük munzam süre içinde bu davayı açtığını belirtmiş bulunmaktadır. Ancak, Borçlar Kanununun anılan maddesinde hangi hallerde munzam müddetten yararlanılacağı sınırlı bir biçimde sayılmış, ayrıca sayılan hususlardan dolayı daha önce davanın reddedilmiş olması koşulu öngörülmüştür. Bu düzenlemede davanın açılmamış sayılma ile sonuçlanması haline yer verilmemiştir. Böyle olunca davanın süresinde açıldığını kabul etmek mümkün değildir.*" şeklinde karar vermiş, davanın açılmamış sayılmasının TBK m. 158 hükmü kapsamında saymamıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, Yargıtay'ın bu kararında davanın hangi sebeple açılmamış sayıldığına açıklık getirilmemiştir. Y. 9. HD, T. 02.11.1999, E. 1999/13634, K. 1999/16586 (Legalbank); Pekcanitez, Pekcanitez Usûl, s. 1176.

HMK m. 119 hükmünde sayılan dava dilekçesinin tüm unsurları bakımından aynı değerlendirmeyi yapmak mümkün olmayacağından, yalnızca eksikliği davanın usûlden reddini gerektirenler bakımından söz konusu maddenin uygulanabilir olduğunu söylemek mümkündür³⁷. HMK m. 119/2'de belirtilen ve kesin süre içerisinde tamamlanmadığı takdirde davanın açılmamış sayılmasına karar verilen eksiklikler de bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Kanaatimizce, TBK m. 158 hükmünün amacı, her ne kadar alacaklı yönünden hakkaniyeti alacaklı sağlamak olsa da, zamanaşımı süresi dolmuş bir alacağı yeniden dava konusu edilebilmesi hakkı tanıdığı ya da hak düşürücü süresi geçmiş bir davanın açılmasına olanak sağladığından bu hüküm istisnai niteliği haizdir ve uygulama alanı dar tutulmalıdır.

c. HMK m. 20 ve TBK m. 158 Arasındaki Bağlantı

TBK m. 158 hükmünde öngörülen ek sürenin en çok uygulama alanı bulduğu alan görevsizlik ve yetkisizlik kararları üzerine yapılması gereken işlemlerin düzenlenmiş olduğu HMK m. 20 hükmüdür.

7251 sayılı Kanun'la³⁸ Anayasa Mahkemesi'nin 10.02.2016 tarihli kararı doğrultusunda değişikliğe uğrayan HMK m. 20 hükmüne göre, mahkemenin *görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermesi durumunda taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise tebliğ tarihinden, süresi içinde kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurması ve dosyanın görevli ya da yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi* gerekir. Bu iki haftalık süre içerisinde taraflardan birinin gönderme talebinde bulunmaması hâlinde mahkeme re'sen davanın açılmamış sayılacağına karar verir.

Doktrinde 60 günlük ek sürenin başlama zamanı konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlar, mahkemenin görevsizlik- yetkisizlik kararının kesinleşmesiyle birlikte ek sürenin başlaması gerektiğini ifade

³⁷ Her usûli eksikliğin TBK m. 158'in uygulama kapsamına girmeyeceği yönünde bkz. Kılıçoğlu, s. 1137.

³⁸ RG. T. 28.07.2020, S. 31199.

ederken³⁹, bazı yazarlar sürenin HMK m. 20 hükmünde öngörülen iki haftalık sürenin dolmasından itibaren başlayacağını ifade etmektedir⁴⁰.

İşaret edilen hükme göre, mahkemenin görevsizlik veya yetkisizlik şeklindeki usûle ilişkin nihai kararı zamanaşımının kesilmiş olması sonucunu ortadan kaldırmayacak, iki haftalık süre içerisinde davanın açılmasına bağlı sonuçlar korunmaya devam edecektir⁴¹. İki hafta içerisinde davacı başvurusunu usûlüne uygun yaparsa, gönderilen mahkemede açılan dava ilk davanın devamı sayılacaktır (HMK m. 20/I)⁴². Bu nedenledir ki, TBK m. 158 hükmünde yer alan 60 günlük ek sürenin görevsizlik veya yetkisizlik kararının kesinleşmesinden değil, taraflara tanınan iki haftalık sürenin dolmasından itibaren başlaması uygun olacaktır⁴³. Yargıtay'ın da uygulaması isabetli olarak bu şekildedir⁴⁴.

³⁹ Erdem, s. 314; *Erdem*, ek sürenin iki haftalık sürenin sonunda başladığının kabulü hâlinde alacaklı lehine kanunda düzenlenmemiş bir hak yaratıldığını ifade etmektedir. Erdem, s. 315; *Üstündağ* ise, davanın açılmamış sayılmasına bağlanan sonuçların HUMK m. 193'deki düzenlemeye göre on günden (HMK m. 20'deki hâliyle iki haftadan) sonra doğacağını kabul etmekle birlikte TBK m. 158'deki (BK m. 137) 60 günlük sürenin kesinleşmeye müteakip başlayacağını, on günlük süre içerisinde dava yeniden açılırsa bu davada harç ödenmesi bakımından bir fark olduğunu belirtmektedir. Saim *Üstündağ*, *Medeni Yargılama Hukuku*, 7. Bası, İstanbul 2000, s. 178.

⁴⁰ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. Baskı, C. I, Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 361 vd.; Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl*, s. 1173; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 171; Ayan, s. 201-202; Emel Ş. Elgün, *Medenî Usul Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması ve Sonuçları*, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, s. 58.

⁴¹ *Üstündağ*, s. 178; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 169-170; Ayan, s. 197.

⁴² Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 169; Umar, s. 96.

⁴³ Bu yönde, Pekcanitez, *Pekcanitez Usûl*, s. 1173. Benzer yönde görüş beyan eden *Ayan*, yine aynı eserinde davacı alacaklının iki haftalık süreyi elde olmayan sebeplerle kaçırmaması hâlinde eski hâle getirme kurumuna başvurabileceğini, bu imkan varken maddî hukuka ilişkin bir süre ile alacaklıya tekrar ek süre tanınmasının adil olmadığını da ifade ederek kanımızca kendi içinde çelişkili duruma düşmüştür. *Ayan*, s. 199-200 ve özellikle s. 202.

⁴⁴ "*Davacılar tarafından evvelce İstanbul 12. Asliye Hukuk Mahkemesi'ne açılan dava, hasım tarafın iş alanına ilişkin itirazının mahkemece kabul edilmesi üzerine görevli*

III. Usûlî Süreler ve TBK m. 158 Hükmünde Verilen Sürenin Niteliği

a. Genel Olarak Usûl Hukukunda Süreler ve Maddî Hukuka İlişkin Sürelerden Farkı

TBK m. 158'de belirtilen 60 günlük ek sürenin niteliğini belirlemeden önce, usûl hukukunda düzenlenen sürelerden kısaca bahsedilmelidir.

Usûl hukukunda düzenlenen süreler, Kanunun öngördüğü süreler - hâkim tarafından verilen süreler, kesin süreler- kesin olmayan süreler, mahkeme için öngörülen süreler- taraflar için öngörülen süreler şeklinde çeşitli ayrımlara tâbi tutulmuştur⁴⁵.

Bu süreler, çoğu zaman maddî hukuka ilişkin sürelerden farklıdır. Örneğin, mahkeme için düzenlenen süreler düzenleyici nitelikte olup, belirtilen sürede keyfi olarak süreye aykırı davranma dışında, mahkemece hareket edilmemesinin herhangi bir yaptırımı yoktur⁴⁶. Ancak HMK'da taraflar için düzenlenen süreler ise kural olarak kesin niteliktedir⁴⁷. HMK

İstanbul Ticaret Mahkemesi'ne tevdi edilmiştir. Tevdi kararı 19.12.1975 tarihinde taraf vekillerinin yüzlerine karşı tefhim edildiğine göre, HUMK. nun 193. maddesinin 3. fıkrasında yazılı on günlük sürenin 11.10.1976 tarih ve 976/5-976/5 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu kararı icabı kararın verildiği 19.12.1978 tarihinden itibaren işlemeye başlaması gerekir. Ne var ki, davanın görevli Ticaret Mahkemesinde görülmesi için yapılması icap eden usuli muameleler tayin edilen bu süre zarfında yapılmamış ve bu nedenle de görevli Ticaret Mahkemesi davanın açılmamış sayılmasına karar vermiştir.

Mahkemece verilen bu karar niteliği itibarıyla, tamiri kabil bir noksanlık nedeniyle verilmiş bir karar olarak kabul edilebilir ve bu nedenle davacıların BK. nun 137. maddesinden faydalanabileceği söylenebilir ise de, anılan maddedeki 60 günlük munzam sürenin son kararın verildiği tarihten değil, ilk tevdi kararını müteakip işlemeye başlayan 10 günlük sürenin bittiği tarihten itibaren hesaplanması gerekir." Y. 11. HD, T. 03.04.1974, E. 1974/1196, K. 1974/1705 (Legalbank).

⁴⁵ Üstündağ, s. 438; Yılmaz, Süre, s. 3167 vd.

⁴⁶ Tanrıver, s. 447; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 286-287; Erdönmez, *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*, C.I, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017, s. 453-454.

⁴⁷ Üstündağ, s. 438; Tanrıver, s. 447; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 287; Feyzioğlu, s.

m. 94 hükmünün 3 fıkrasına göre, tarafların belirtilen kesin süre içerisinde gerekli işlemi yapmamasının yaptırımı, o işlemi yapma hakkını kaybetmesidir. Usûlî kesin süreler bakımından bu sonuç genellikle kanundan doğar, bu hususta herhangi bir talep ya da işleme gerek yoktur⁴⁸. Dolayısıyla, usûlî kesin süreler bu bakımdan hak düşürücü sürelerle benzerlikteyse de, etki doğurduğu hukuk alanı medeni usûl hukukudur⁴⁹.

b. TBK m. 158 Hükmünde Öngörülen 60 Günlük Sürenin Niteliği Bakımından Değerlendirme

TBK m. 158’de öngörülen 60 günlük ek sürenin süreler bakımından yukarıda bahsettiğimiz ayrımlardan hangisine girdiği hâlâ tartışmalıdır⁵⁰. TBK m. 158 hükmünde düzenlenen 60 günlük sürenin bir usûl hükmü olduğu kabul edilirse, bu durumda belirtilen sürenin kesin ve HMK m. 94 gereği hakkın kaybına yol açan nitelikte olduğunun da kabulü gerekir. Doktrinde bir görüş, bu ek sürenin bir maddî hukuk hükmü olduğu da ileri sürülmektedir⁵¹. Bu durumda 60 günlük sürenin hak düşürücü mü yoksa zamanaşımı süresi mi olduğu tartışması doğar. Doktrinde çoğunluk yazar, bu sürenin maddî hukuka ilişkin bir hak düşürücü süre olduğunu ifade ederken⁵², bazı yazarlar zamanaşımı süresi olduğunu ifade etmektedir⁵³.

428. *Feyzioğlu*, Borçlar Hukuku kitabının usûlî süreler ile zamanaşımının farklarını incelediği kısımda, zamanaşımının geçmesi hâlinde alacak hakkının dava yoluyla istenebilmesinin engellendiğinin, usûlî sürelerin geçirilmesinin ise usûlî hakkın kaybına yol açacağını ifade etmiştir. Benzer yönde, *Kılıçoğlu*, s. 1105.

⁴⁸ Üstündağ, s. 438.

⁴⁹ Bu yönde bkz. *Köroğlu*, s. 8.

⁵⁰ Umar, s. 99.

⁵¹ Ayan, s. 212.

⁵² Erdem, s. 317; Ayan, s. 196 ve özellikle 215; Erarslan Özkaya, *Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler*, Seçkin Hukuk, Ankara 2016, s. 918.

⁵³ *Kılıçoğlu*, bu konuda bir belirsizlik olmakla beraber ek sürenin zamanaşımı süresi olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmekte, ek sürenin zamanaşımını uzatmak amaçlı olduğu için yine zamanaşımı olması gerektiğini ileri sürmektedir. *Kılıçoğlu*, s. 1139; *Akçay*’a göre, ek süre bir defa hakkı tanır ve alacaklı

Yukarıda da ayrıntılı olarak bahsedildiği üzere usûl hukukuna ilişkin sürelerin amacı yargılamanın devamını sağlamak ve usûl ekonominin gereği olan makul sürede yargılamayı tamamlamaktır⁵⁴. Zamaşaşımı ise bir maddî hukuk kurumudur⁵⁵ ve alacağın talep edilebilirliğine ilişkindir⁵⁶. Bunun yanında süresinde kullanılmayan bir hakkın artık kullanılmayacağını düzenleyen sürelerse hak düşürücü olarak adlandırılır⁵⁷.

TBK m. 158 hükmünde düzenlenen ek sürenin zamaşaşımı süresi olmadığı söylenebilir. Zamaşaşımı süresi, def'i niteliğinde olduğundan hâkim tarafından re'sen dikkate alınmaz, zamaşaşımı süresinin

tarafından ileri sürülmediği müddetçe mahkemece re'sen dikkate alınmaz. Akçay, s. 140.

⁵⁴ Tanrıver, s. 447.

⁵⁵ Yargıtay ise farklı görüştedir. "...2-Taraflar arasında, davacının iş sözleşmesinin feshinin haklı nedene dayanıp dayanmadığı hususunda uyuşmazlık bulunmaktadır. Zamaşaşımı, alacak hakkının belli bir süre kullanılmaması yüzünden dava edilebilme niteliğinden yoksun kalmasını ifade eder. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere zamaşaşımı, alacak hakkını sona erdirmeyip sadece onu "eksik bir borç" haline dönüştürür ve "alacağın dava edilebilme özelliğini ortadan kaldırır. Bu itibarla zamaşaşımı savunması ileri sürüldüğünde, eğer savunma gerçekleşirse hakkın dava edilebilme niteliği ortadan kalkacağından, artık mahkemenin işin esasına girip onu incelemesi mümkün değildir. Zamaşaşımı, bir maddi hukuk kurumu değildir. Diğer bir anlatımla zamaşaşımı, bir borcu doğuran, değiştiren ortadan kaldıran bir olgu olmayıp, salt doğmuş ve var olan bir hakkın istenmesini ortadan kaldıran bir savunma aracıdır. Bu bakımdan zamaşaşımı alacağın varlığını değil, istenebilirliğini ortadan kaldırır. Bunun sonucu olarak da, yargılamayı yapan yargıç tarafından yürüttüğü görevinin bir gereği olarak kendiliğinden göz önünde tutulamaz. Borçlunun böyle bir olgunun var olduğunu, yasada öngörülen süre ve usul içinde ileri sürmesi zorunludur. Demek oluyor ki zamaşaşımı, borcun doğumu ile ilgili olmayıp, istenmesini önleyen bir savunma olgusudur. Şu durumda zamaşaşımı, savunması ileri sürülmedikçe, istemin konusu olan hakkın var olduğu ve kabulüne karar verilmesinde hukuksal ve yasal bir engel bulunmamaktadır." Y. 9. HD, T. 23.12.2020, E. 2017/22143, K. 2020/19793 (Kazancı)

⁵⁶ Tanrıver, s. 655; Feyzioğlu, s. 427 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 1032.

⁵⁷ Bkz. dn. 4 vd.

hâkimce değerlendirilebilmesi için davada ileri sürülmesi gerekir⁵⁸. Hâkim, kendiliğinden zamanaşımı süresinin geçip geçmediğini değerlendiremez, dava dosyasından zamanaşımı süresinin dolduğu anlaşılabilirse bile bu husus yargılamada ileri sürülmedikçe hükmüne esas alamaz⁵⁹. Oysa TBK m. 158 hükmü alacaklıya bir şans vermekte, dava konusu talep hakkında zamanaşımı süresi dolsa ya da dava konusu hak zamanında ileri sürülmediğinden düşse bile, verilen ek sürede tekrar davasını mahkeme önüne getirebilme hakkı tanımaktadır. Ek süre TBK'da düzenlenen sebeplerle durmayacak, kesilmeyecektir⁶⁰. Dolayısıyla alacaklının 60 günlük ek sürenin sona ermesiyle bu hakkı kaybedeceği aşikârdır. Bu gerekçelerle, 60 günlük ek sürenin hakkın kaybına yol açan bir süre olduğu kabul edilmelidir. Bu durumda bu sürenin maddî hukuk anlamında hak düşürücü süre mi yoksa usûl hukuku anlamında kesin usûli süre olarak mı kabul edileceği tartışması yapılabilir.

60 günlük ek sürenin usûli bir süre olduğunun kabulü hâlinde, eski hâle getirme kurumu da işlerlik kazanacaktır⁶¹. Nitekim HMK m. 96 ve devamında düzenlenen eski hâle getirme kurumuna sadece taraflara ilişkin kesin usûli sürelerin elde olmayan sebeplerle kaçırılması hâlinde başvurulabilir, maddî hukuk süreleri bakımında eski hâle getirme mümkün değildir⁶². Doktrinde, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin geçirilmesi hâlinde eski hâle getirme kurumuna başvurulamayacağı, bu durumda ancak maddî hukukun tanıdığı imkânlarla başvurulabileceği ifade edilmektedir⁶³. Ancak TBK m. 158'de düzenlenen 60 günlük sürenin ka-

⁵⁸ Zamanaşımının def'i olarak ileri sürülebileceği hakkında bkz. Berkin, s. 425; Kılıçoğlu, s. 1134.

⁵⁹ Feyzioğlu, s. 428.

⁶⁰ Erdem, s. 317; Ayan, s. 196.

⁶¹ Umar, bu sürenin TBK m. 158'de belirtilen maddî hukuka ilişkin hak düşürücü sürenin arkasına eklenmesi sebebiyle niteliğinin ayrılmasının zorlaştığını, ayrıncı bir ifadeye ihtiyaç olduğunu ifade etmekte ve usûli bir süreden bahsetmektedir; Umar, s. 99-100.

⁶² Tanrıver, s. 452.

⁶³ Erdönmez, Pekcanitez Usûl, s. 474.

çırılması hâlinde bu yola başvurulmasının mümkün olup olmayacağı cevapsızdır⁶⁴.

Bu sorunun cevabının verilebilmesi için asıl olarak 60 günlük sürenin konu edildiği hakkın doğru tespit edilmesi gerekir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, eğer belirtilen süre etkisini hukuk yargılamasında gösteriyorsa bir usûl süresinden, eğer maddî hukukta gösteriyorsa maddî hukuka ilişkin bir süreden bahsedilmelidir⁶⁵. Nitekim HMK m. 20 hükmünde belirtilen süre içerisinde gönderme kararı verilemediği hâllerde davanın açılmamış sayılması sonucu kendiliğinden doğacaktır. Bu bakımdan HMK m. 20 hükmünde düzenlenen iki haftalık sürenin bir usûl hukuku süresi olduğunu söylemek mümkündür⁶⁶.

Maddede düzenlenen iki haftalık sürenin dolmasına bağlanan zamanlaşımı ve hak düşürücü sürelerin korunması sonucunun ortadan kalkmaması için TBK m. 158 hükmü ikinci bir imkân tanımaktadır. Bu durumda artık HMK m. 20 hükmündeki iki haftalık süreyi kaçıran alacaklının elde olmayan sebeple bile olsa eski hâle getirme kurumuna başvurmada hukuki menfaati bulunmamaktadır⁶⁷. Eski hâle getirme kurumuna başvurulabilme şartlarından birinin de başkaca bir yol öngörülmemiş olması olduğu düşünüldüğünde⁶⁸, TBK m. 158 hükmünün bu ihtiyacı karşıladığını söylemek mümkündür.

Söz konusu 60 günlük sürenin asıl amacı HMK m. 20 hükmü gereği davanın açılmamış sayılması veya davanın usûlden reddi hâllerinde

⁶⁴ Benzer bir tartışmayı Akkaya, hükmün tamamlanması müessesesi bakımından yapmıştır. Ayrıntı için bkz. Tolga Akkaya, "Medeni Usûl Hukukunda Hükmün (Nihai Kararların) Tamamlanması", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXV, S. 1, 2021, s. 45.

⁶⁵ Bkz. III, a.; Köroğlu, s. 8 vd.

⁶⁶ Doktrinde iki haftalık sürenin dolması durumunda hâkimin bu hususu re'sen dikkate alması dolayısıyla bu sürenin "hak düşürücü süre" olduğu yönünde bir görüş bulunmaktadır. Bkz. Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 73.

⁶⁷ Eski hâle getirme kurumuna başvurunun şartları ve hukuki yarar şartı hakkında bkz. Erdal Tercan, *Medeni Usul Hukukunda (Kesin Sürelerin Kaçırılması Halinde) Eski Hale Getirme – Hali Sabika İrca-*, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 232 vd.

⁶⁸ Tercan, s. 234.

meydana gelebilecek hak kayıplarından davacıyı yani bu durumda alacaklıyı korumak olduğuna göre, sürenin adil yargılanma hakkının sağlanması bakımından büyük önemi bulunduğunu söylemek doğru olur. Bu sürenin davanın görülebilmesi için alacaklının dava hakkının devam etmesini sağladığı söylenebilirse, bu hâlde 60 günlük sürenin bir usûl hukuku süresi olduğunun kabulü gerekecektir. İşte bu durumda 60 günlük sürenin elde olmayan bir sebeple kaçırılması hâlinde eski hâle getirme kurumuna başvurmanın önünde bir engel bulunmamaktadır.

SONUÇ

TBK m. 158 hükmünün, HMK dışında düzenlenmiş bir usûl hukuku kurumu olması, hükmün etkisini doğrudan usûl hukukunda doğurmasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki, TBK m. 158 hükmü her ne kadar TBK'da zamanaşımı başlığı altında düzenlenmişse de, söz konusu düzenlemenin davanın açılmamış sayılması yahut usûlden reddiyle sıkı bir bağlantısı vardır. Hüküm sonuçlarını ancak madde metninde düzenlenen usûl hukukuna ilişkin bazı durumların ortaya çıkması hâlinde meydana getirir. Dolayısıyla, TBK m. 158 hükmünde düzenlenen 60 günlük ek sürenin bir usûli kesin süre olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu kabul, 60 günlük sürenin kaçırılmasının yaratacağı olumsuz durumun, şartları varsa eski hâle getirme kurumuna başvurularak önlenmesi anlamına gelir.

TBK m. 158 hükmünde, sadece zamanaşımı süresinin değil, hak düşürücü sürelerin de yargılamada henüz ileri sürülemeden usûli sebeplerle dolması hâlinde ek sürenden yararlanılabileceği düzenlenmiştir. Bu durum, hükmün Kanun'da sistematik olarak bulunduğu yerden ziyade, usûli bir sebeple davacının hak kaybına uğramasının önüne geçme amacının göstergesidir.

Tüm bu sonuçlarla birlikte, TBK m. 158 hükmünün gerek maddî hukuk bakımından gerekse usûl hukuku bakımından benzeri olmayan önemli bir düzenleme getirdiği belirtilmelidir.

ZUSAMMUNGFASSUNG

I. Im ersten Titel der Arbeit wurde zunächst auf den Zeitbegriff und die Bedeutung von Rechtsfristen eingegangen und die Unterscheidung zwischen Verjährung und Ausschlussfrist, die aufgrund des Kontextes des Themas die Grundbegriffe des materiellen Rechts sind, kurz erwähnt.

II. Der zweite Teil der Arbeit befasst sich mit 158 des türkischen Obligationenrechts (TBK), das das Hauptthema des Beitrags ist. Nachdem die Klage des Klägers aus prozessualen Gründen, z. B. wegen fehlender Zuständigkeit oder fehlendem Gerichtsstand, abgewiesen wurde, kann die Frist für die Verjährung der Klage bis zur Wiederaufnahme des Verfahrens ablaufen, oder die Ausschlussfrist seines Rechts kann ablaufen. Aus diesem Grund räumt Artikel 158 dem Gläubiger das Recht ein, das Klagerecht innerhalb einer zusätzlichen Frist von sechzig Tagen erneut geltend zu machen.

Die Bestimmung des Artikels findet in begrenzten Fällen Anwendung, in denen der Fall prozessual abgelehnt wird. Im Text des Artikels werden eindeutige Entscheidungen über die Unzuständigkeit und den Mangel an Gerichtsstand erwähnt. Darüber hinaus sollte der Ausdruck "korrigierbarer Fehler" in dem Artikel als korrigierbare Mängel bei den Prozessvoraussetzungen verstanden werden.

III. Es besteht ein Zusammenhang zwischen der Regelung in Artikel 20 der türkischen Zivilprozessordnung (HMK) und Artikel 158 des türkischen Obligationenrechts. In der Tat werden in HMK Art. 20 nennt die Schritten, die bei der Entscheidung über die Unzuständigkeit und den fehlenden Gerichtsstand zu befolgen sind. Gemäß Artikel 20 muss im Falle einer Entscheidung über die Unzuständigkeit oder den fehlenden Gerichtsstand eine der Parteien innerhalb von zwei Wochen, wie in diesem Artikel festgelegt, bei dem Gericht, das die Entscheidung erlassen hat, die Übertragung der Rechtsfall an das zuständige Gericht beantragen. In diesen Situationen stellt sich die Frage, wann die zusätzliche Frist von sechzig Tagen beginnt. Der Beginn dieser zusätzlichen Frist muss mit dem Ende der Zwei-Wochen-Frist, der in Artikel 20 des HMK genannten Antragsfrist, zusammenfallen.

IV. Im letzten Teil des Artikels wird erörtert, ob es sich bei der zusätzlichen Sechzigtagesfrist um eine materiell-rechtliche Frist oder um eine prozessuale Frist handelt. Wird diese Frist als prozessuale Frist akzeptiert, wird auch die Möglichkeit der Wiedereinsetzung in den vorigen Stand wirksam.

KAYNAKÇA

Akçay, Ergin, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Zamanaşımı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.

Akkan, Mine, *Pekantez Usûl Medeni Usûl Hukuku*, C. I, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017.

Akkaya, Tolga, "Medeni Usûl Hukukunda Hükümün (Nihai Kararların) Tamamlanması", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXV, S. 1, 2021, s. 19-60.

Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil M./Deren Yıldırım, Nevhis, *Medenî Usul Hukuku Esasları*, 7. Baskı, İstanbul 2009.

Atalı, Murat/Ermenek, İbrahim/Erdoğan, Ersin, *Medeni Usûl Hukuku*, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2020.

Ayan, Serkan, *Zamanaşımının Durması ve Zamanaşımının Kesilmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2020.

Becker, Hermann, *Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht Band VI, I. Abteilung Allgemeine Bestimmungen*, Art. 1-183, Verlag von Stämpfli&Cie., Bern 1941.

Berkin, Necmettin M., "Adalet Mahkemesi Kararları- Zamanaşımı (MK. m. 513; HUMK. m. 187)", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 41, S. 3-4, s. 423-435.

Direnisa, Efe, *Die materielle Rechtskraft im deutschen und türkischen Zivilverfahrensrecht*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2012.

Elgün, Emel Şeyda, *Medenî Usul Hukukunda Davanın Açılmamış Sayılması ve Sonuçları*, Adalet Yayınevi, Ankara 2011.

Erdem, Mehmet, *Özel Hukukta Zamanaşımı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010.

Erdönmez, Güray, *Pekantez Usûl Medeni Usûl Hukuku*, C. I, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017.

Eren, Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.

Feyzioğlu, N. Feyzi, *Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*, C. II, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1969.

Grothe, Helmut, *Münchener Kommentar zum BGB*, 8. Aufl., Beck, 2018.

Kılıçoğlu, Ahmet M., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 22. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2018.

Kıyak, Emre, "Yargıtay Kararları Işığında Dava Dilekçesinde Yer Alan Unsurların Eksik Olması Halinde Uygulanacak Hükümler", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 1, 2014, s. 127-158.

Killas, Laurent/Wiget, Matthias, *Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Obligationenrecht Allgemeine Bestimmungen*, 3. Aufl., Schulthess, Basel 2016.

Köroğlu, Anıl, *Medeni Usul Hukukunda Sürelere İlişkin Esaslar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.

Kuru, Baki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, 6. Baskı, C. I, Demir Demir Müşavirlik ve Yayıncılık, İstanbul 2001.

Kuru, Baki, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.

Mansel, Heinz-Peter, *Jauernig Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar*, 18. Aufl., Beck, 2021.

Nomer, Halûk N., *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 17. Bası, Beta, İstanbul 2020.

Oğuzman, M. Kemal/Öz, M. Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, 16. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018.

Özekes, Muhammet, "Dava Dilekçesinde Hukuki Sebep Bildirmek Zorunludur", *Haluk Konuralp Anısına Armağan*, Ankara 2009, s. 745-781.

Özekes, Muhammet, "HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, 2014, s. 263-300.

Özkaya-Ferendeci, H. Özden, *Kesin Hükümün Objektif Sınırları*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009.

Özkaya, Erarslan, *Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler*, Seçkin Hukuk, Ankara 2016.

Özmumcu, Seda, "Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 19, S. 2, 2012, s. 183-206.

Pekcanitez, Hakan, *Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku*, C. II, 15. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017.

Simil, Cemil, "Hakimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel Sayı, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, 2014, s. 1351- 1376.

Tanrıver, Süha, *Medeni Usûl Hukuku*, C. I, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.

Tekinay, Selahattin S./Akman, Sermet/Burcuoğlu, Halûk/Alttop, Atillâ, *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.

Tercan, Erdal, *Medeni Usul Hukukunda (Kesin Sürelerin Kaçırılması Halinde) Eski Hale Getirme – Hali Sabıka İrca-*, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.

Umar, Bilge, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.

Üstündağ, Saim, *Medeni Yargılama Hukuku*, 7. Bası, İstanbul 2000.

Yardımcı, Taner Emre, *Hukuk Yargılamasında Somutlaştırma Yükü*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.

Yılmaz, Ejder, "Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler", *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, C.8, Özel Sayı- Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, C. III, İzmir 2013, s. 3167-3190.